

**НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ БІОРЕСУРСІВ
І ПРИРОДОКОРИСТУВАННЯ УКРАЇНИ**
Гуманітарно-педагогічний факультет
Кафедра педагогіки

«ЗАТВЕРДЖУЮ»
Декан гуманітарно-педагогічного факультету
канд. філос. н., доцент
Інна САВИЦЬКА
« _____ » _____ 2024 р.

«СХВАЛЕНО»
на засіданні кафедри педагогіки
протокол № 18 від « 07 » 05 2024 р.
Завідувач кафедри, докт. пед. н., професор
Олександр Руслан СОПІВНИК

РОБОЧА ПРОГРАМА НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ
ПЕДАГОГІКА ТА УПРАВЛІННЯ ЗАКЛАДАМИ ВИЩОЇ ОСВІТИ

Для підготовки здобувачів третього (освітньо-наукового) рівня усіх спеціальностей Національного університету біоресурсів і природокористування України

РОЗРОБНИКИ: професори Ніколаєнко Станіслав Миколайович, Сопівник Руслан Васильович, Васюк Оксана Вікторівна, Буцик Ігор Михайлович, доценти Чередник Лідія Миколаївна, Єресько Олег Вікторович

Київ – 2024 р.

1. Опис навчальної дисципліни

ПЕДАГОГІКА ТА УПРАВЛІННЯ ЗАКАДАМИ ВИЩОЇ ОСВІТИ

Галузь знань, спеціальність, освітній ступінь		
Освітній ступінь	доктор філософії	
Спеціальність	011 Освітні, педагогічні науки	
Освітньо-наукова програма	Освітні, педагогічні науки	
Характеристика навчальної дисципліни		
Вид	Обов'язкова	
Загальна кількість годин	120	
Кількість кредитів ECTS	4	
Кількість змістових модулів	2	
Курсовий проект (робота)	Не передбачено	
Форма контролю	Екзамен	
Показник навчальної дисципліни для денної та заочної форми навчання		
	денна форма навчання	заочна форма навчання
Курс (рік підготовки)	1	1
Семестр	1	1
Лекційні заняття	15	8
Практичні, семінарські заняття	30	8
Лабораторні заняття		
Самостійна робота	75	104
Індивідуальні завдання		
Кількість тижневих аудиторних годин для денної форми навчання	3	

2. Мета та завдання навчальної дисципліни

Метою освітнього компонента «Педагогіка та управління закладами вищої освіти» є підготовка аспірантів як майбутніх науково-педагогічних працівників, наставників академічних груп до здійснення навчально-виховної і науково-методичної роботи, проведення різноманітних заходів, що сприяють соціальному розвитку молоді, яка навчається; отримання сучасних знань із правових засад створення та діяльності закладів вищої освіти України, а також формування відповідних умінь та навичок щодо застосування на практиці норм чинного законодавства в роботі на посадах, у тому числі керівних, у закладах освіти.

Завданнями освітнього компонента є:

- створення оптимальних умов функціонування дійсних відношень здобувачів вищої освіти, які забезпечують можливість формування духовно багатого, добропорядного, свідомого громадянина, фахівця вищої кваліфікації різних галузей народного господарства, науки, техніки, культури, освіти тощо, патріота України;
- ознайомлення аспірантів із методологією педагогічної науки;
- формування системи знань основних педагогічних категорій і понять, закономірностей функціонування системи вищої освіти і її складників (освітній процес, управління, викладач, здобувач вищої освіти тощо);
- ознайомлення з інноваційними технологіями, формами організації, методами, засобами навчання, виховання, управління в системі вищої освіти;
- розвиток практичних умінь, навичок і здатностей творчого дослідницького підходу до організації педагогічної діяльності в умовах сучасного закладу вищої освіти.

Після опанування дисципліни аспірант повинен набути наступних компетентностей:

Інтегральна компетентність:

Здатність генерувати нові ідеї, розв'язувати комплексні проблеми в галузі освіти у процесі дослідницько-інноваційної та професійної діяльності, що передбачає глибоке переосмислення наявних та створення нових цілісних знань та професійної практики.

Загальні компетентності (ЗК):

ЗК01. Здатність до абстрактного та критичного мислення, аналізу та синтезу.

ЗК02. Здатність до пошуку, оброблення та аналізу інформації із навчальних та наукових джерел.

ЗК10. Здатність до цілісного розуміння основних тенденцій менеджменту у вищій освіті та закономірностей світового процесу управління закладами вищої освіти, аналізувати та порівнювати проблеми педагогіки вищої школи, дотримуючись принципів системності, зв'язку теорії з практикою; здатність до самоменеджменту, планування та розв'язування задач власного професійного та особистісного зростання, лідерства.

ЗК11. Здатність до комунікації, командної роботи, гнучкості, адаптивності, креативності, поцінування й прояву високої професійної культури, етики, навичок міжособистісного спілкування.

Фахові (спеціальні) компетентності (СК):

СК01. Здатність здійснювати освітню і науково-дослідницьку, управлінську діяльність на основі гуманістичного світогляду і глибокого проникнення в суть педагогічних процесів і явищ із використанням широкого кола наукових джерел.

СК03. Здатність виявляти й інтерпретувати актуальні проблеми аграрної освіти і педагогіки, пропонувати оптимальні шляхи їх вирішення, генерувати нові ідеї.

СК04. Здатність аналізувати результати педагогічних досліджень, можливості їх впровадження у сферу аграрної освіти, окреслювати напрями подальших наукових розвідок.

СК05. Здатність системно аналізувати теорію педагогіки в історичній ретроспективі, творчо впроваджувати її в сучасну освітню й наукову практику.

СК06. Здатність застосовувати сучасні досягнення в освіті та до цілісного розуміння основних тенденцій та закономірностей екологічного виховання, біономічних процесів, педагогічного процесу на різних етапах історичного розвитку педагогіки, аналізувати та порівнювати педагогічні проблеми, дотримуючись принципу зв'язку теорії з практикою.

СК07. Здатність здійснювати наукову, викладацьку, управлінську діяльність у аграрних закладах вищої освіти, використовувати відповідні компетентності в дослідженні та організації аграрної освіти та менеджменту, планувати і організовувати наукову діяльність в освітніх установах, визначати проміжні і кінцеві цілі наукового проекту, вибудовувати взаємодію зі різними інституціями і дослідними центрами, створювати позитивні міжособистісні стосунки й доброзичливий психологічний клімат.

СК08. Здатність до організації та проведення науково-педагогічної діяльності та управлінської діяльності у закладах вищої аграрної освіти з використанням теоретичних та методологічних напрацювань власного наукового дослідження та кращих програм менеджменту закладів вищої освіти, практик професійної діяльності на засадах академічної доброчесності, проектування та моніторинг освітнього процесу з урахуванням необхідних змін в освітній сфері, в діяльності науковців, управлінців і педагогів-практиків, діяти з позиції лідера.

СК09. Здатність до розробки науково обґрунтованих рекомендацій щодо вдосконалення педагогічних процесів.

СК10. Володіння системою педагогічних категорій, методів з метою вирішення дослідницьких і практичних завдань.

СК11. Здатність вибудовувати студентоцентровану взаємодію, доброзичливий психологічний клімат та позитивні міжособистісні взаємини зі здобувачами вищої освіти.

СК12. Здатність застосовувати методологію компетентнісного підходу щодо організації освітнього процесу на засадах суб'єкт-суб'єктного характеру в контексті освіти для сталого розвитку.

Програмні результати навчання (ПРН):

ПРН04. Оперувати різними методами і засобами дослідницької діяльності педагога; аналізувати та застосовувати концептуальні моделі, науковий доробок вітчизняних та зарубіжних вчених, фундаментальні постулати та теорії екологічного виховання, новітні підходи до педагогічних досліджень та функціонування біономічних процесів; володіти способами збору, систематизації та обробки інформації, інтерпретації отриманих результатів, вивчення та творче застосування педагогічної спадщини і досвіду роботи педагогів-новаторів, уміннями робити висновки.

ПРН08. Користуватися законодавчою базою, що регламентує роботу закладу освіти (наукової установи); визначати мету інноваційної діяльності, обґрунтовувати необхідність внесення запланованих змін у наукову роботу та освітню діяльність; впроваджувати інноваційні прийоми в освітньому процесі аграрних закладів вищої освіти з метою мотивації здобувачів.

ПРН09. Планувати професійну діяльність у сфері наукових досліджень, застосовувати способи і прийоми планування мети, формулювати мету професійного і особистісного розвитку, оцінювати власні потенційні можливості, реальність обраних способів і шляхів розв'язання поставлених завдань.

ПРН10. Дотримуватися основних засад академічної доброчесності, професійної етики та корпоративної культури у науковій та педагогічній діяльності.

ПРН11. Планувати та здійснювати освітній процес на основі сучасних методологічних принципів, застосовувати активні методи викладання, використовувати різні стратегії педагогічної взаємодії, способів комунікативного впливу, діалогічного педагогічного спілкування, а також демонструвати навички лідерства і саморегуляції на основі самопізнання; вміти застосовувати основні тенденції та закономірності світового педагогічного процесу для здійснення наукового дослідження процесу формування ціннісного світогляду і сталого розвитку у викладацькій діяльності.

ПРН14. Володіти формами, методами і засобами аналізу діяльності науково-педагогічних працівників; застосовувати індивідуальні і групові прийоми прийняття оптимальних рішень щодо організації та управління колективною творчою діяльністю, а також менеджментом закладів вищої освіти з урахуванням вітчизняного і зарубіжного досвіду, демонструвати лідерські якості, ефективно спілкуватися на професійному та соціальному рівнях на засадах наукової етики і академічної доброчесності у науковому дослідженні та їх поширення і впровадження в освітню практику.

ПРН15. Володіти методами діагностики рівня сформованості компетентності (навченості, ціннісної позиції) здобувачів освіти; методами й методиками моніторингу якості знань здобувачів для аналізу освітнього процесу, його корекції та зміни.

ПРН16. Володіти навичками вдосконалення власної професійно-комунікативної культури та створення освітнього простору з розвитку наскрізних (soft skills) умінь у здобувачів освіти.

Основними організаційними формами дисципліни «Педагогіка та управління закладами вищої освіти» є: лекції, практичні, самостійна робота, виконання індивідуальних завдань та контрольні заходи (поточний контроль, підсумковий у формі тестів).

Для засвоєння знань і формування вмінь, що передбачаються внаслідок вивчення освітнього компонента «Педагогіка та управління закладами вищої освіти» можуть бути використані такі форми індивідуальних завдань: підготовка рефератів, есе, міні-проектів, доповідей, мультимедійних презентацій.

Самостійна робота є основним засобом засвоєння аспірантами матеріалу в час, вільний від аудиторних занять. Вона передбачає опрацювання монографій, авторефератів, дисертацій, посібників, підручників, інших навчально-методичних джерел, актів чинного законодавства у сфері освіти. Самостійна робота регламентується робочим навчальним планом і становить 75 годин, тобто 2/3 загального обсягу навчального часу для вивчення дисципліни «Педагогіка та управління закладами вищої освіти».

Екзамен є формою підсумкової атестації, що полягає в оцінці засвоєння аспірантом теоретичного та практичного матеріалу (виконаних ним певних видів робіт на практичних та під час самостійної роботи) з освітнього компонента «Педагогіка та управління закладами вищої освіти».

Згідно з навчальним планом *бюджет навчального часу* на вивчення дисципліни «Педагогіка та управління закладами вищої освіти» становить 120 годин: для денної, та вечірньої форм навчання: 15 год. лекції, 30 год. практичні, 75 год. самостійна робота; для заочної форми навчання: 8 год. лекції, 8 год. практичні, 104 год. самостійна робота.

Форма підсумкового контролю екзамен за результатами поточного та підсумкового контролю.

3. Програма та структура навчальної дисципліни «Педагогіка та управління закладами вищої освіти»

Назви змістових модулів і тем	Кількість годин											
	денна форма				заочна форма				вечірня форма			
	усьо го	у тому числі			усьо го	у тому числі			усьо го	у тому числі		
		Л	П	с.р.		Л	П	с.р.		л	п	с.р.
Модуль 1. Педагогіка вищої школи												
Тема 1. Педагогіка вищої школи як галузь педагогіки. Студент закладу вищої освіти як об'єкт і суб'єкт навчання. Викладач закладу вищої освіти як організатор освітнього процесу ЗВО.	12	1	2	9	10			10	12	1	2	9
Тема 2. Теорії наукового пізнання. Нормативно-правова база освітньої галузі України. Зміст освіти і зміст навчання у сучасній вищій школі. Процес навчання, його структура. Закономірності, принципи та правила навчання.	12	2	4	6	14	2	2	10	12	2	4	6
Тема 3. Методи навчання. Закономірності розвитку навчально-пізнавальної діяльності студентів та шляхи її активізації. Контроль і оцінювання успішності у навчанні.	12		4	8	10			10	12		4	8
Тема 4. Формування ціннісного світогляду особистості студента. Діяльність наставника академічної групи.	12	2	4	6	14	2	2	10	12	2	4	6
Тема 5. Студентський колектив. Лідер і лідерство в колективі.	12	2	2	8	10			10	12	2	2	8
Модуль 2. Управління закладами вищої освіти												
Тема 6. Світові та національні тенденції управління розвитком освіти. Правові засади реалізації управлінських функцій у закладі освіти.	12	2	4	6	10			10	12	2	4	6
Тема 7. Вплив процесів європейської та світової інтеграції на законодавче	12	2	2	8	12			12	12	2	2	8

забезпечення розвитку вищої освіти України. Законодавче та нормативно-правове забезпечення діяльності закладів вищої освіти України.												
Тема 8. Правове забезпечення фінансово-господарської діяльності та організації охорони праці в закладах освіти. Зарубіжний досвід функціонування та законодавчого забезпечення діяльності закладів освіти.	12	2	2	8	12			12	12	2	2	8
Тема 9. Організаційно-педагогічні основи управління та самоменеджменту в діяльності керівника закладу освіти. Прийняття управлінських рішень у закладі освіти.	12	2	4	6	14	2	2	10	12	2	4	6
Тема 10. Професійні вимоги до керівника закладу освіти. Етика керівника закладу освіти.	12		2	10	14	2	2	10	14		2	10
Усього годин	120	15	30	75	120	8	8	104	120	15	30	75

4. Темі практичних занять

№ п/п	Назва теми	Кількість годин
1.	Вища школа і педагогіка вищої школи України на сучасному етапі. Студент та викладач як суб'єкти педагогічної взаємодії.	2
2.	Теорії наукового пізнання , їх характеристика. Сучасні підходи до формування змісту навчання у вищій школі. Процес навчання, його структура. Закономірності, принципи та правила навчання.	4
3.	Форми та методи навчання . Закономірності розвитку навчально-пізнавальної діяльності студентів та шляхи її активізації. Контроль і оцінка знань, умінь і навичок студентів.	4
4.	Формування ціннісного світогляду особистості студента. Діяльність наставника академічної групи.	4
5.	Студентський колектив. Лідер і лідерство в колективі.	2
6.	Світові та національні тенденції управління розвитком освіти. Правові засади реалізації управлінських функцій у закладі освіти.	4

7.	Вплив процесів європейської та світової інтеграції на законодавче забезпечення розвитку вищої освіти України. Законодавче та нормативно-правове забезпечення діяльності закладів вищої освіти України.	2
8.	Правове забезпечення фінансово-господарської діяльності та організації охорони праці в закладах освіти. Зарубіжний досвід функціонування та законодавчого забезпечення діяльності навчальних закладів.	2
9.	Організаційно-педагогічні основи управління та самоменеджменту в діяльності керівника закладу освіти. Прийняття управлінських рішень у закладі освіти.	4
10.	Професійні вимоги до керівника закладу освіти. Етика керівника закладу освіти.	2
Разом		30

5. Теми самостійної роботи

№ п/п	Назва теми та зміст самостійної роботи	Кількість годин
1.	Тема 1. Педагогіка вищої школи як галузь педагогіки. Студент закладу вищої освіти як об'єкт і суб'єкт навчання. Викладач закладу вищої освіти як організатор освітнього процесу ЗВО Завдання: Категорії педагогіки вищої школи. Джерела педагогіки вищої школи. Місце педагогіки вищої школи у системі педагогічних наук. Предмет педагогіки вищої школи. Завдання педагогіки вищої школи. Функції педагогіки вищої школи. Тенденції розвитку педагогіки вищої школи. Сутність педагогічного процесу у вищій школі. Об'єкт педагогіки вищої школи. Поняття «формування» та «розвиток». Фактори розвитку особистості. Студентство як соціальна група. Права студентства. Обов'язки студентства. Психологічні особливості студентського віку. Типології студентства. Адаптації студента до навчання у ЗВО. Педагогічна діяльність у ЗВО. Функції викладача ЗВО. Права і обов'язки викладачів ЗВО. Компоненти праці викладача. Типи спілкування викладачів зі студентами. Стили педагогічного спілкування. Педагогічна майстерність. Педагогічна культура.	10
2.	Тема 2. Теорії наукового пізнання. Нормативно-правова база освітньої галузі України. Зміст освіти і зміст навчання у сучасній вищій школі. Процес навчання, його структура. Закономірності, принципи та правила	10

	навчання. Завдання: 1. Пізнання, творчість і параметри, що їх характеризують. 2. Класифікація методів наукового пізнання. 3. Абстрагування та конкретизація. 4. Аналіз та синтез. 5. Індукція та дедукція. 6. Формалізація. 7. Алгоритмізація та моделювання. 8. Розпізнавання образів. 9. Експертна оцінка. 10. Наукові методи емпіричного дослідження. 11. Національна рамка кваліфікацій. 12. Поняття «копетентності» та «компетенції». 13. Нормативно-правові документи, що обґрунтовують зміст освіти у вищій школі України. 14. Сутність змісту освіти. 15. Теорії формування змісту освіти, вимоги до змісту, відбір змісту освіти. 16. Компоненти змісту освіти. 17. Сучасні напрями оновлення змісту освіти вищої школи. 18. Поняття компетентнісного підходу. 19. Компетентністний підхід у формуванні змісту освіти. 20. Мета вищої освіти. 21. Сутність педагогічного процесу в ЗВО. 22. Структурні компоненти системи, в якій здійснюється педагогічний процес. Сутність та зв'язки між ними. 23. Домінуючі функції педагогічного процесу. 24. Основні завдання педагогічного процесу. 25. Найважливіші закономірності педагогічного процесу. 26. Суттєві протиріччя сучасного педагогічного процесу ЗВО. Принципи, якими регулюється педагогічний процес	
3.	Тема 3. Методи навчання. Закономірності розвитку навчально-пізнавальної діяльності студентів та шляхи її активізації. Контроль і оцінювання успішності у навчанні. Завдання: 1. Поняття «дидактики вищої школи» та її основні категорії. 2. Завдання дидактики вищої школи. 3. Загальні закономірності навчання у дидактиці вищої школи. 4. Система принципів навчання. 5. Принцип єдності освітніх, розвивальних і виховних функцій навчання. 6. Напрями реалізації принципу забезпечення органічної єдності теоретичної і практичної підготовки фахівців вищої кваліфікації. 7. Класифікації методів навчання. 8. Зв'язок між наочними, словесними і практичними методами навчання.	10

	9. Види організаційних форм навчання в ЗВО. 10. Види лекцій та їх особливості. 11. Дидактичні вимоги до лекції. 12. Відмінність між семінарським, лабораторним та практичним заняттями. 13. Поняття «засоби навчання». 14. Правила проведення семінарського, лабораторного та практичного заняття. 15. Теоретичні засади активізації навчальної діяльності. 16. Структура активності. 17. Характеристика навчально-пізнавальної діяльності. 18. Активні форми організації навчання в ЗВО. 19. Методи активізації навчання студентів у ЗВО. 20. Прийоми і засоби активізації навчально-пізнавальної діяльності студентів. 21. Шляхи і умови активізації навчально-пізнавальної діяльності студентів. 22. Педагогічні технології у вищій школі. 23. Сутність поняття «контроль». 24. Функції та принципи контролю. 25. Види контролю. 26. Критерії оцінки знань студентів. 27. Рівні знань студентів. 28. Форми та методи перевірки ЗУН студентів. 29. Тестовий контроль знань студентів.	
4.	Тема 4. Формування ціннісного світогляду особистості студента. Діяльність наставника академічної групи. Завдання: 1. Сутність процесу виховання. 2. Поняття «виховання», «самовиховання», «перевиховання», «вихованість». 3. Особливості процесу виховання. 4. Структурні елементи виховання. 5. Етапи процесу виховання. 6. Концепція національного виховання. 7. Шляхи підвищення ефективності процесу виховання. 8. Поняття «закономірності виховання» та «принципи виховання». Характеристика основних принципів виховання. 9. Зміст виховання. 10. Основні напрями виховання у вищій школі.	10
5.	Тема 5. Студентський колектив. Лідер і лідерство в колективі. Завдання: 1. Поняття «метод виховання» та «прийом виховання». 2. Класифікація методів виховання, їх характеристика. 3. Умови оптимального вибору і ефективного застосування методів виховання. 4. Позааудиторна та позавишівська виховна робота, її завдання, зміст та принципи організації. 5. Поняття «форма виховної роботи».	10

	6. Організаційні форми виховання у ЗВО. 7. Найбільш поширені форми масової виховної роботи. 8. Структура і зміст виховної години. 9. Функції, завдання, напрямки та зміст педагогічної діяльності наставника студентської групи. 10. Планування виховної роботи з групою. 11. Поняття «колектив», ознаки колективу. 12. Функції та стадії розвитку студентського колективу. 13. Структура та різновиди студентського колективу, органи студентського самоврядування. 14. Молодіжні організації, їх роль у вихованні студентів. 15. Діагностика і вимірювання вихованості. 16. Критерії вихованості. 17. Ступені вихованості. 18. Методи діагностики вихованості. 19. Соціометричний тест. 20. Обробка результатів дослідження та їх використання у виховному процесі.	
6.	Тема 6. Світові та національні тенденції управління розвитком освіти. Правові засади реалізації управлінських функцій у закладі освіти. Завдання: Розкрити вплив глобальних викликів на освіту та науку в світі й українському суспільстві. 2. Описати значення економіки знань у контексті глобалізаційних процесів. 3. Проаналізувати динаміку витрат на освіту в бюджетах останніх років. Які висновки можна зробити? 4. Чому країни, які часто мають хороші природні ресурси, землі, не завжди стають світовими лідерами? Навести приклади таких країн, а також держав, які без природних багатств досягли значних успіхів. 5. Чи є доцільним в Україні введення плати за навчання в старшій школі? Відміна положень ст. 53 Конституції України щодо обов'язковості середньої освіти. 6. Які загрози несе суспільству розвиток технологій, підвищення ролі штучного інтелекту? Оцінка цих загроз у працях Ю. Н. Харарі. 7. Проаналізуйте табл. «Етапи розвитку суспільства і комунікацій». Чому прискорений розвиток науково-технічного прогресу спостерігався в останні роки (XIX–XX ст.)? 8. Обґрунтувати основні принципи освітньої діяльності (відповідно до Закону України «Про освіту»). 9. Розповісти про законодавчі підходи до місця і ролі керівника закладу освіти. 10. Охарактеризувати вимоги до керівника закладу освіти згідно з Законом України «Про освіту». 11. Викласти зміст Кодексу законів про працю України (КЗПУ) щодо форми прийому на роботу. 12. Описати права, завдання та обов'язки керівника закладу вищої освіти. 13. Охарактеризувати структуру керівництва університетом (на	5

	прикладі НУБіП України). 14. Охарактеризувати функції ректорату. 15. Що таке посадові обов'язки працівника? Яка їхня структура? 16. У чому особливості порядку обрання та діяльності керівника закладу вищої освіти порівняно з керівником школи чи училища? 17. Чим викликана, на Ваш погляд, необхідність демократизації життя закладів освіти? 18. Охарактеризувати класифікації суб'єктів господарювання, які надають послуги в сфері освіти.	
7.	Тема 7. Вплив процесів європейської та світової інтеграції на законодавче забезпечення розвитку вищої освіти України. Законодавче та нормативно-правове забезпечення діяльності закладів вищої освіти України. Завдання: Розкрити сучасний стан вищої освіти в Європі і світі. 2. У чому відмінність між університетами США, Європи і України? Що між ними спільного? 3. Опрацювати в новому Законі України «Про вищу освіту» розділ, присвячений управлінню освіти. 4. Охарактеризувати особливості керівництва закладом вищої освіти. 5. Охарактеризувати Національну рамку кваліфікацій. Які її рівні охоплює забезпечує вища освіта? 6. Проаналізувати міжнародну класифікацію професій. До яких галузей освіти і які кваліфікації забезпечуються в НУБіП? 7. Обґрунтувати основні напрями інноваційного розвитку і шляхи модернізації та оновлення вищої освіти України. 8. У чому полягає сутність терміна «нова економіка освіти»? Що потрібно зробити для зацікавлення бізнесу в розвитку освіти? 9. Охарактеризувати зміни, передбачені новим Законом України «Про вищу освіту» (2014). 10. Описати роль і місце Національного агентства із забезпечення якості вищої освіти. Яка його взаємодія з ЗВО? 11. Охарактеризувати напрями розвитку НУБіП України відповідно до програми «Голосіївська ініціатива – 2020». 12. Яка роль студентського самоврядування в підвищенні якості освітнього процесу? 13. Назвати основні напрями розвитку, які впливають на майбутнє світу, кожної країни. Прокоментуйте роль жінки в керівній ланці країни (напрям № 9).	5
8.	Тема 8. Правове забезпечення фінансово-господарської діяльності та організації охорони праці в закладах освіти. Зарубіжний досвід функціонування та законодавчого забезпечення діяльності закладів освіти. Завдання: Проаналізувати Бюджетний кодекс України, Податковий кодекс України, Земельний кодекс України та інші нормативноправові документи, що регламентують фінансово-господарську діяльність закладів освіти. 2. Визначити, що важливіше для державних та комунальних закладів освіти: бути бюджетною установою чи отримувачем коштів? 3. Визначити джерела надходжень закладу освіти, які б поповнювали	5

	його бюджет. 4. Ознайомитися з нормативно-правовими актами з охорони праці та організаційними засадами працевохоронної роботи. 5. Чи повинні державні та комунальні заклади освіти сплачувати податок на землю? 6. З якою метою створюють фонди розвитку освіти, благодійницькі фонди? 7. Які напрями наукової, інноваційної діяльності можуть істотно поповнити бюджет університету? 8. Які статті кошторису університету є захищеними? 9. Чи вилучають в бюджет держави кошти, які університет отримав за надання освітніх послуг у кінці бюджетного року? 10. Охарактеризувати сучасні тенденції розвитку вищої освіти в провідних країнах Європи та світу. 11. Розкрити особливості модернізації вищої освіти України відповідно до Болонського процесу. 12. Порівняти структуру, видатки бюджету НУБіП України і Університету штату Айова. Які висновки можна зробити на основі такого аналізу? 13. Охарактеризувати аграрну освіту Німеччини. В чому її відмінність від української? 14. Проаналізувати зміни, що відбулися в освіті України після підписання Болонської Угоди. Які тенденції можна визначити?	
9.	Тема 9. Організаційно-педагогічні основи управління та самоменеджменту в діяльності керівника закладу освіти. Прийняття управлінських рішень у закладі освіти. Завдання: Ознайомитися з основними теоріями управління соціальними системами. Охарактеризувати спеціальні закони управління. 2. Описати основні моделі управління освітніми установами. 3. Що таке самоменеджмент, особистий план розвитку. 4. Назвати найбільш поширені технології ефективного управління часом. Що таке тайм-менеджмент? 5. Назвати найбільш поширені технології ефективного використання часу («Альп», «Дерево цілей», система Франкліна, АБВГД-аналіз та ін.). 6. Охарактеризувати організаційні форми управління закладу освіти та критерії оцінювання управлінської діяльності керівника закладу освіти. 7. Обґрунтувати особливості планування роботи закладу освіти. Розробити план роботи закладу освіти (за вибором студента) на вересень (початок навчального року) та червень (завершення навчального року). 8. Опрацювати тест на уміння делегувати доручення. 9. Чому кращі менеджери світових фірм віддають перевагу дисципліні людей, мислення та дій? 10. Які основні розділи плану роботи університету? 11. Ознайомитися з працею Джима Коллінза «Від хорошого до великого». Чому в процесі створення успішної фірми на перше місце ставлять підбір команди, однодумців, а не вироблення стратегії розвитку? 12. Що означають вирази «дивитися у вікно» чи «дивитися в дзеркало»? 13. Чому керівники 5-го рівня не поспішають зі змінами, реформами, а спочатку зосереджуються на ліквідації недоліків?	5

	14. Що таке управлінське рішення? Навести приклад управлінського рішення в закладі освіти. 15. Розкрити сутність управлінських рішень та вимоги до їх прийняття. 16. Обґрунтувати етапи прийняття управлінських рішень. 17. Навести приклади об'єктивних і суб'єктивних чинників, що впливають на прийняття управлінських рішень. 18. Як впливає психологічний стан, характер керівника на рішення? 19. Порівняти індивідуальний та колегіальний підхід до прийняття управлінських рішень у закладі освіти. 20. Які рішення є більш ефективними – колегіальні чи індивідуальні? 21. Описати сутність і вимоги до контролю за виконанням управлінських рішень. 22. Чому в університетських колективах слід більше уваги надавати колегіальним формам прийняття рішень? 23. Підготувати план виконання рішення (підготовка Дня знань, випускного вечора та ін.).	
10.	Тема 10. Професійні вимоги до керівника закладу освіти. Етика керівника закладу освіти. Завдання: 1. Назвати вимоги до професії за Є. Клімовим. 2. Назвати вимоги до професії за К. Платоновим. 3. Розкрити сутність понять професіограма і психограма. 4. Скласти перелік норм і вимог, яким повинен відповідати керівник закладу освіти. 5. Описати складники іміджу керівника закладу освіти. 6. Охарактеризувати стилі керівництва відповідно до різних їх класифікацій (автократичний, демократичний, ліберальний). 7. Охарактеризувати сильні і слабкі сторони наведених прийомів управління колективом. 8. Охарактеризувати типи «важких керівників». 6. Назвати основні складники піраміди потреб людини за А. Маслоу. 7. Виділити найголовніші потреби людини, враховуючи які керівник може мати підтримку в колективі. Доведіть свою позицію, спираючись на власний досвід. 8. Описати характеристику керівника 5-го рівня за Дж. Коллінзом. 9. Розкрити сутність поняття етика та охарактеризувати структуру етики як науки. 10. Навести класифікацію етичних цінностей. 11. Обґрунтувати принципи етичних відносин у межах освітніх організацій. 12. Визначити особливості професійної етики керівника закладу освіти. 13. Охарактеризувати рівні моральної свідомості особистості. 14. Обґрунтувати поняття «конфлікт», охарактеризувати його види та причини виникнення. 15. Схарактеризувати основні стилі поведінки особистості у конфліктній ситуації. 16. Навести приклади з власного життя щодо виникнення конфліктів, шляхів їх вирішення. 17. З якою метою в університеті запроваджено урочисту присягу студента? 18. Охарактеризувати основні положення Етичного кодексу науково-	5

	педагогічного працівника НУБіП України.	
Разом		75

6. Зразки контрольних питань, тестів для визначення рівня засвоєння знань студентами.

НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ БІОРЕСУРСІВ І ПРИРОДОКОРИСТУВАННЯ УКРАЇНИ			
ОНС – Доктор філософії Спеціальність – для всіх спеціальностей	Кафедра педагогіки 2024-2025 н. р.	Тестове завдання № 1 з дисципліни «Педагогіка та управління ЗВО»	Затверджую Зав. кафедри (підпис) Сопівник Р.В. _____ 2024 р.

1. Зазначте для кожного з наведених методів навчання його види чи форми:

Метод навчання	Види, форми
1. Вправи.	а) Катехізічна, евристична, пояснювальна.
2. Бесіда.	б) Усна, письмова, графічна, технічна.
3. Дискусія.	в) Проблемний виклад, частково-пошуковий, дослідницький.
4. Розповідь.	г) Ввідна, оглядова, проблемна.
5. Проблемні методи.	д) Репродуктивна, пошукова.
	е) Панельна, симпозіум, дебати.

2. Які методи належать до групи наочних методів навчання ?

а) графічні роботи, демонстрування, самостійне спостереження
б) демонстрування, самостійне спостереження, ілюстрування
в) графічні роботи, вправи, лабораторні роботи
г) лабораторні роботи, вправи, демонстрування

3. Виберіть з переліку тип лекції, яка вибудовується як діалог викладача з аудиторією, при якому студенти мимоволі залучаються до пошуку рішень, порівнюють різні підходи до розв'язання задач

а) ввідна лекція	в) проблемна лекція.
б) пояснювально-ілюстративна лекція.	г) лекція-пояснення.

4. З наведеного списку послідовно відберіть принципи, методи, форми організації навчання

А. Принципи дидактики Б. Методи навчання В. Форми організації навчання	1. Дискусія 2. Науковість навчання 3. Семінар 4. Екскурсія 5. Бесіда 6. Олімпіада 7. Врахування вікових та індивідуальних особливостей студентів
--	--

	8. Самостійне спостереження 9. Конкурс 10. Пояснення
--	--

5. З наведеного переліку виберіть метод виміру й оцінювання знань, умінь та навичок студента за допомогою спеціально підготовлених стандартизованих завдань.

а) усне опитування
б) практична перевірка
в) тестовий контроль
г) письмова робота
д) графічна перевірка
е) спостереження за навчальною діяльністю студентів

6. Семінарське заняття – це:

а) Форма організації навчальної роботи студентів, яка застосовується лише на старших курсах і де основним методом навчання є самостійна робота з книгою.
б) Форма організації самостійної навчальної роботи, яка використовується у вищій школі і де основним видом роботи є заслуховування й обговорення доповідей студентів.
в) Форма організації навчання, основним завданням якої є збагачення і поглиблення знань студентів з окремих курсів.
г) Форма організації навчання, що застосовується у ВНЗ, з метою активізації пізнавальної діяльності студентів.

7. Доповніть перелік принципів навчання:

а) науковості
б) систематичності та послідовності
в) доступності викладання
г) зв'язку навчання з життям
д) свідомості й активності
е) міцності знань, умінь і навичок
ж) ...
з) ...
к) ...

8. У якій групі зазначена правильна послідовність видів навчальної праці:

а) Семінарське заняття, лабораторне заняття, індивідуальне заняття.
б) Лекція, самостійна робота, семінарське заняття
в) Семінарське заняття, лекція, самостійна робота.
г) Навчальна ділова гра, лекція, семінарське заняття
д) Лекція, навчальна ділова гра, самостійна робота
е) Самостійна робота, лекція, семінарське заняття

9. Який тип лекції з перерахованих є “зайвим”:

а) Ввідна лекція.

б) Лекція початку курсу.
в) Заключна лекція.
г) Проблемна лекція.

10. Метод навчання, що визначається як багаторазове повторення певних дій та операцій (розумових чи практичних) – це ...

а) Інструктаж	б) вправи
в) лабораторний метод	г) виробничо-практичний метод
д) демонстрування	е) пояснення

11. Об'єктом педагогіки вищої школи є:

а) система вищої освіти і педагогічні процеси в ній;
б) система народної освіти і педагогічні процеси в системі вищої освіти;
в) середні педагогічні системи і малі педагогічні системи.
г) навчання у вищих навчальних закладах

12. Виберіть з переліку освітньо-кваліфікаційні рівні в порядку зростання:

а) молодший спеціаліст	д) бакалавр
б) кваліфікований робітник	е) спеціаліст
в) магістр	є) повна вища освіта
г) базова вища освіта	ж) молодший бакалавр

13. До вищих закладів освіти четвертого рівня акредитації (залежно від наслідків акредитації) можна віднести:

а) технікуми	д) університети
б) училища	е) ліцеї
в) коледжі	ж) колегіуми
г) інститути	з) гімназії

14. Мобільна група, метою існування якої є організована за певною програмою підготовка до виконання професійних і соціальних ролей у матеріальному і духовному виробництві - ...

15. Метою педагогіки вищої школи є:

а) Дослідження закономірностей розвитку, виховання і навчання учнів.
б) Дослідження закономірностей розвитку, виховання і навчання студентів і розробка на цій основі шляхів удосконалення процесу підготовки кваліфікованого спеціаліста.
в) Спрямованість на формування компетентного вчителя, який володіє методологією педагогічної науки.
г) Вивчення та розробка нових педагогічних технологій.

16. Суб'єкт-суб'єктна взаємодія має на меті:

а) Розвиток творчого потенціалу студентів у процесі співробітництва.
б) Розвиток творчого потенціалу студентів у результаті вимогливості викладачів.
в) Самореалізацію і самовираження суб'єктів у навчально-виховному процесі.
г) Удосконалення техніки спілкування.

17. Реалізація якого принципу навчання пов'язана з “золотим правилом дидактики”?

18. Визначення “... упорядковані способи взаємопов'язаної діяльності викладача і студентів, спрямовані на розв'язання навчально-виховних завдань” стосується:

а) форм навчання	б) принципів навчання
в) методів навчання	г) правил навчання

19. Керівні положення, дотримання яких зумовлює ефективність навчального процесу - ...

20. Вкажіть, які з наведених методів не належать до словесних:

а) інструктаж	б) бесіда
в) демонстрування	г) самостійне спостереження
д) лекція	е) лабораторний метод

21. Із наведеного списку послідовно відберіть принципи, методи, форми виховання

А. Принципи виховання Б. Методи виховання В. Форми виховання	1. Дискусія 2. Поєднання педагогічного керівництва з розвитком ініціативи 3. Туристичний похід 4. Екскурсія 5. Опора на позитивне в учня, студента. 6. Заохочення 7. Прихованість виховних впливів 8. Приклад 9. Привчання 10. Зустрічі з представниками різних професій 11. Читацька конференція 12. Доручення
--	--

22. Знайти найбільш повне визначення авторитету викладача:

а) Одна із форм влади;
б) Здатність однієї людини впливати на поведінку іншої;
в) Не пов'язана із соціальним статусом, примусом і винагородами здатність викладача впливати на думки, почуття і поведінку студентів;
г) Вплив лише на ті дії та погляди, що входять до сфери компетентності викладача.

23. Рушійними силами виховання є ...

24. Стійкий, об'єктивний, істотний зв'язок у вихованні, реалізація якого сприяє ефективному розвитку особистості:

а) Закономірність виховання
б) Принцип виховання
в) Концепція виховання
г) Зміст виховання

25. Доповніть перелік напрямів виховання у ВНЗ:

а) Громадянське
б) Патріотичне
в) Правове
г) Трудове
д) Фізичне
е) Екологічне
ж) ...
з) ...
и) ...

26. Розташуйте етапи засвоєння знань відповідно до логіки навчального процесу:

а) закріплення і удосконалення знань, застосування знань на практиці
б) узагальнення, запам'ятовування навчального матеріалу
в) сприймання навчальної інформації
г) осмислення навчального матеріалу

27. Виберіть особливості виховання

а) багатофакторний і довготривалий процес
б) адаптивний процес
в) ступеневий характер виховання
г) не має спрямованості у майбутнє
д) двосторонній активний процес
е) керований процес

28. Поставте у правильній послідовності етапи виховання особистості:

а) Формування поглядів і переконань;
б) Ознайомлення із загальними нормами, вимогами;
в) Формування відносин;
г) Формування загальної спрямованості особистості.

29. Із наведеного переліку оберіть масові організаційні форми виховання:

а) Тематичний вечір
б) Виховна година
в) Вишивання
г) Вечір запитань і відповідей
д) Конференція
е) Гурток
ж) Читання художньої літератури
з) Фестиваль

30. Метод виховання, який полягає у впливі на розум і почуття людини чи групи, що охоплює раціональну й емоційну сторони особистості, формує погляди

а) Дискусія
б) Приклад
в) Переконування
г) Педагогічна вимога

7. Методи навчання

Словесні (розповідь, пояснення, лекційний метод), практичні (вправа, практична робота), наочні (ілюстрування, демонстрування, самостійне спостереження). Окрім цього широко використовуються: дискусія, case-study, аналіз педагогічних ситуацій, ігрове проєктування; проблемне навчання.

8. Форми контролю

1. Поточний контроль для аспірантів *денної, заочної та вечірньої форм навчання* з дисципліни «Педагогіка та управління закладами вищої освіти» проводяться у формах:

- 1) усне опитування;
- 2) виконання поточних контрольних робіт;
- 3) захист індивідуального завдання;
- 4) бліц-опитування.

2. Контроль засвоєння матеріалу здійснюється за допомогою тестового контролю.

3. Підсумковий семестровий контроль у формі:

– письмового екзамену – для слухачів *денної, вечірньої та заочної форми навчання (перший семестр)*.

Підсумковий бал (за 100-бальною шкалою) з освітнього компонента «Педагогіка та управління закладами вищої освіти» визначається як середньозважена величина, залежно від питомої ваги кожної теми.

Т 1	Т 2	Т 3	Т 4	Т 5	Т 6	Т 7	Т 8	Т 9	Т 10	Іспит	Всього
7	7	7	7	7	7	7	7	7	7	30	100

Розподіл балів, які отримують студенти. Оцінювання знань студента відбувається за 100-бальною шкалою і переводиться в національні оцінки згідно з табл. 1 «Положення про екзамени та заліки у НУБіП України».

Рейтинг студента, бали	Оцінка національна за результати складання екзамену
90-100	Відмінно
74-89	Добре
60-73	Задовільно
0-59	Незадовільно

Для визначення рейтингу студента (слухача) із засвоєння дисципліни $R_{\text{дис}}$ (до 100 балів) одержаний рейтинг з атестації (до 30 балів) додається до рейтингу студента (слухача) з навчальної роботи $R_{\text{нр}}$ (до 70 балів): $R_{\text{дис}} = R_{\text{нр}} + R_{\text{ат}}$.

9. Навчально-методичне забезпечення

Під час вивчення дисципліни використовуються такі нормативні документи: Закони України «Про освіту», «Про вищу освіту», Національна доктрина розвитку освіти ХХІ ст., Державна національна програма «Освіта» (Україна ХХІ століття); Стратегія розвитку освіти в Україні на 2021–2031 роки; навчальний план, ОНП. Широко застосовуються посібники, словники, довідники, методична, наукова література; мультимедійні презентації; тести для поточного і підсумкового контролю, методичні матеріали для організації самостійної роботи здобувачів.

10. Рекомендовані джерела інформації

Основна:

1. Нагаєв В. М. Педагогіка вищої школи: навч. посіб. для здобувачів третього (освітньо-наукового) рівня вищої освіти. Харків: «Стильна типографія», 2019. 267 с.
2. Немченко С. Г., Крижко В. В., Шумілова І. Ф., Старокожко О. М., Голік О. Б. Педагогіка вищої школи: підруч. Бердянськ : БДПУ, 2020. 517 с.
3. Ніколаєнко С. М. Керівник закладу освіти (організаційно-педагогічні та правові основи управлінської діяльності) : підручник. – 2-ге вид., перероб. і доп. Київ : НУБіП України, 2019. 408 с.
4. Педагогіка вищої школи: навч. посіб. / О. І. Федоренко, В. О. Тюріна, С. П. Гіренко, С. М. Бойко, М. О. Котелюх, П. Д. Червоний, О. В. Медведєва; за заг. ред. О. І. Федоренко. Харків: ФОП Бровін О.В., 2020. 240 с.
5. Сопівник Р. В., Супрун Д. М., Григоренко Т. В., Сопівник І. В. Social leadership and team building: навч. посіб. Київ, 2023. 336 с.

Додаткова література

1. Теорія і методика викладання в вищій школі. Конспект лекцій з навчальної дисципліни: навч. посіб. для підготовки докторів філософії. Уклад. І. О. Казак. Київ: КПП ім. Ігоря Сікорського, 2018. 116 с.
2. Андрущенко В., Силадій І. Поняття педагогічного дискурсу в сучасних наукових дослідженнях. *Вища освіта України*. 2018. № 1. С. 5–10.
3. Сопівник Р. В., Сопівник І. В., Варивода Н. А. Лідерологія: навчальний посібник. К.: “Компринт”, 2018. 488 с.
4. Васюк О., Виговська С., Гончарук О. Словник-довідник до вивчення педагогічних дисциплін : навч. посіб. Київ : Компринт, 2023. 607 с.
5. Вірна Ж. П., Лазорко О. В., Пустовойт М. В. Особистісна безпека в структурі соціальної зрілості студентської молоді: теоретико-емпірична експлікація. *Психологічний часопис*. 2019. Т. 5. № 10. С. 115–130.
6. Гриньова М. В., Кононец Н. В. Дяченко-Богун М. М. Рибалко Л. М. Ресурсно-орієнтоване навчання студентів в умовах здоров'язбережувального освітнього середовища. *Інформаційні технології і засоби навчання*. 2019. Т. 72, № 4. С. 182–193.
7. Дебич М. А. Теоретичні засади інтернаціоналізації вищої освіти: міжнародний досвід: монографія. Ніжин: ПП Лисенко, 2019. 408 с.
8. Кондур О.С. Управління якістю освітніх систем в умовах глобалізації: теорія, методика організації, практика: монографія. Івано-Франківськ: НАІР, 2018. 488 с.
9. Кучай О., Андрусик П., Гончарук О., Сироежко О. Розумні цифрові технології в освіті: навч. посіб. Київ: «ЦП «Компринт», 2023. 187 с.
10. Науменко Н. В. Напрями вдосконалення методик викладання навчальних дисциплін магістрам освітніх, педагогічних наук. Теорія і практика управління соціальними системами. 2021. №2, 49-57.
11. Освіта майбутнього: концепції, методи, підходи: колективна монографія / кол. авт. ; голов. ред. В. В. Любарець, О. В. Кендюхов, Н. В. Бахмат. Київ: Міленіум, 2020. 310 с.
12. Силадій І. М. Глобалізація системи освіти: механізми демократичної модернізації: монографія. Ужгород: РІК –У. 2020. 376 с.

13. Сопівник Р.В. Психологія маніпулятивних впливів К., «ЦП Компрінт», 2023. 300 с.
14. Сопівник Р. В., Рахманіна А. С., Санченко О. В. Лідерологія: підруч. для студентів ун-в наук про життя з дисципліни «Лідерологія». Київ: «ЦП «Компрінт», 2023. 520 с.
15. Prima, D., Osmuk, N., Tyulpa, T., Ieresko, O., Ratsul, O. Information influence on the formation of social competence in higher education students. Amazonia Investiga. 2024. 13(83). P. 36-51. DOI: <https://doi.org/10.34069/AI/2024.83.11.3>
16. Sovhira, S., Dushechkina, N., Balokha, A., Borysenko, N., & Ieresko, O. Ecologization of education in the innovative space of higher education. Amazonia Investiga. 2023. 12(67). P. 115– 126. DOI: <https://doi.org/10.34069/AI/2023.67.07.11.28>
17. Sovhira, S., Braslavska, O., Rozhi, I., Dushechkina, N., & Ieresko, O. Environmental culture in ecologists: keys to their professional training. Amazonia Investiga. 2023. 12(72). P. 45–58. DOI: <https://doi.org/10.34069/AI/2023.72.12.4>
18. Gavrysh I., Danylenko H., Ieresko O., Shcherbakova O. Characteristic Features of the Education Process in Ukrainian Schools under the Circumstances of Russian Military Aggression. International Journal of Legal Studies. 2023. № 4(16). P. 49 – 80. [https://ijols.com/article / 01.3001.0054.5502/pl](https://ijols.com/article/01.3001.0054.5502/pl) DOI:10.5604/01.3001.0 054.5502
19. Шкарлет С., Рогова В., Єресько О., Баженов Є. СІМ НОТ української освіти: розбудова Національного освітнього технопарку з підвищення якості освіти: науковометодичний посібник. Тернопіль, Астон, 2023, 92.с.

Нормативні правові документи:

1. «Голосіївська ініціатива – 2025». URL : <https://nubip.edu.ua/node/3980>
2. Закон України «Про вищу освіту». URL: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/1556-18>
3. Закон України «Про освіту». URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2145-19#Text>
4. Бюджетний кодекс України. URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/2456-17>
5. Податковий кодекс України. URL: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/2755-17>
6. Концепція національно-патріотичного виховання дітей та молоді. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/v0527729-22#Text>
7. Стратегія розвитку освіти в Україні на 2021–2031 роки. URL : <https://mon.gov.ua/storage/app/media/rizne/2020/09/25/rozvitku-vishchoi-osviti-v-ukraini-02-10-2020.pdf>
8. Стратегія національно-патріотичного виховання на 2020–2025 рр. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/286/2019#Text>

Інформаційні ресурси

1. Гладуш В. А., Лисенко Г. І. Педагогіка вищої школи: теорія, практика, історія: навч. посіб. 2014. 416 с. URL: <http://distance.dnu.dp.ua/ukr/nmmateriali/documents/pedagogikavsh.pdf>
2. Глобальні проблеми і виклики XXI століття в кн. Економічна інтеграція і глобальні проблеми сучасності. URL: <http://library.if.ua/book/121/8047.html>
3. Європа 2020: нова стратегія розвитку. URL: <https://www.fra.org.ua/uk/an/publikatsii/analitika/ievropa-2020-nova-strategiehiiia-rozvitku>
4. Історія сучасного світу. URL: <http://www.history.vn.ua/book/suchasnogo/4.html>

5. Калашнікова Л. М., Жерновникова О.А. Педагогіка вищої школи у схемах і таблицях: навч. посіб. Харків, 2016. 260 с. URL: <http://dspace.hnpu.edu.ua/bitstream/123456789/1086/3/Калашнікова%20Л.%20М.%20Жерновникова%20О.%20А.%20Педагогіка%20вищої%20школи%20у%20схемах%20і%20таблицях%20%20.pdf>
6. Кремень В. Г. Освіта, особистість і соціальний поступ. *Доповідь на VI Українсько-польському форумі «Освіта для сучасності»*. URL : <http://naps.gov.ua/press/releases/777/>
7. Луговий В. І. Національна рамка кваліфікацій, які пов'язані з вищою освітою: стан і труднощі розроблення. URL: <http://www.tempus.org.ua/uk/national-team-here/219-nacionalna-ramka-kvalifikacij.html>
8. Положення про організацію роботи з охорони праці та безпеки життєдіяльності учасників освітнього процесу в установах і закладах освіти URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0100-18#Text>
9. Постанова «Про затвердження Національної рамки кваліфікацій». URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1341-2011-%D0%BF#Text>
10. Стояненко І. В. Формування економіки знань як реальність та необхідність сьогодення. *Ефективна економіка*. URL: http://www.economy.nayka.com.ua/pdf/12_2020/19.pdf
11. EUROPE 2020. A European strategy for smart, sustainable and inclusive growth. URL : <http://ec.europa.eu/eu2020/pdf/COMPLET%20EN%25>